

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Біліченко В.П.

аспірант,

*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини*

ОСНОВНІ ОСЕРЕДКИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ УКРАЇНИ У XVIII СТОЛІТТІ ТА ЇЇ ТВОРЦІ

У сучасному вітчизняному мистецько-інноваційному просторі, в умовах модернізації музичної освіти неодмінною та вкрай необхідною складовою є пізнання й осмислення функціонування її культурно-мистецьких традицій та використання і застосування реалістично-критичного підходу й порівняльного аналізу при оцінці її здобутків і напрацювань протягом попередніх століть. Саме вони у достатній мірі дозволяють збагнути напрацьоване у цій досить важливій високоінтелектуальній сфері людської діяльності як самодостатній галузі культурно-мистецького простору держави.

Метою написання тез є висвітлення поступального процесу становлення й розвитку музичної педагогіки України у XVIII столітті та можливість використання її здобутків і напрацювань у сучасному оновленому мистецькому світі.

Теоретичні основи дослідження з означеної теми, зокрема, питання методики підготовки кваліфікованих музичних кадрів та музично-естетичного виховання у Києво-Могилянській академії, Чернігівському, Харківському, Переяславському колегіумах та Глухівській музичній школі висвітлені у працях музикознавців та дослідників, а саме: В. Аскоченського, Я. Ісаєвича, С. Кагамлик, П. Козицького, О. Лавриненка, К. Майбурової, Л. Масол, М. Мухіна, Л. Посохової, О. Травкіної, З. Хижняк та ін.

Особлива та специфічна роль у розвитку культури України XVIII століття, музично-педагогічної думки та музичної освіти в цілому належить одному з її провідних культурно-духовних центрів – Києво-Могилянській академії. Більшість регентів православних храмів, керівників різноманітних хорів, викладачів музики у колегіумах та школах держави були її випускниками, а М. Березовський та А. Ведель стали у подальшому всесвітньо відомими композиторами у сфері духовного концерту та вокально-хорової музики.

Кращі культурно-мистецькі та музично-педагогічні традиції й надбання слов'яно-греко-латинського світу у галузі вокально-хорового та інструментального виконавств з успіхом акумулювалися у її стінах.

З цього приводу Я. Ісаєвич зазначав, що академія стала «загальноукраїнським всестановим вищим навчальним закладом і згуртувала навколо себе найвідоміших культурно-освітніх діячів, учених, літераторів» [1, с. 568].

В академії велика увага приділялася формуванню та розвитку в студентів музичних знань, умінь та навичок. Поряд з філософією, логікою, математикою та етикою, музика включалася до переліку екзаменаційних дисциплін, була обов'язковою складовою частиною урочистих свят, філософсько-просвітницьких диспутів, випускних вечорів, виступаючи дієвим засобом духовного та патріотичного виховання студентів.

У різний час керівниками класу нотного співу та регентами академічного хору були випускники академії Й. Мохов, Г. Баранович, В. Сербжинський та С. Лободовський. Надзвичайна чуйність до хорового звуку та висока загальна культура цих майстрів вокально-хорової справи сприяли відтворенню провідним співацьким колективом академії композиторської думки та музичної стилістики виконуваних художніх творів. Викладання основ музичної грамоти та акапельного хорового співу у закладі здійснювалося за навчальним підручником Г. Барановича «Правила для нотного та ірмолойного співу» [2, с. 58].

Потужним вітчизняним осередком навчання співаків і музикантів середини XVIII століття була Глухівська спеціалізована музична школа, яка готувала фахівців в основному для Петербурзької Придворної імператорської співацької капели. Л. Баранівська у дисертаційному дослідженні зазначає, що це був «... перший вітчизняний центр професійної музично-педагогічної освіти» [3, с. 68]. Його відкриття було обумовлено швидкими темпами розвитку складних форм партесного співу та апробацією передових форм і методів роботи з учнями на початкових етапах навчання музики. У школі працювали видатні регенти, композитори та педагоги-музиканти Г. Головня, Ф. Яворівський, Н. Шолупіні та ін.

У XVIII столітті в Україні спостерігається потяг до професіоналізації музичної освіти, зростає потреба у підготовці висококваліфікованих музичних кадрів. Великий внесок у розвиток музичної педагогіки було закладено діяльністю навчальних закладів середньої ланки, зокрема, Чернігівського, Харківського та Переяславського колегіумів, у яких викладанню музики та розвитку інструментального і хорового мистецтв приділялася велика увага.

У Чернігівському колегіумі існувала чітка класно-урочна система занять та підсумкових річних іспитів, що забезпечували високу якість теоретичних знань та здобутих практичних навичок студентів із музичних предметів. Обов'язковою формою практичного музикування у закладі були концертно-виконавська музична практика та хоровий акапельний церковний спів. О. Травкіна зазначає, що «... у перший період свого існування заклад нагадував культурно-освітнянський

осередок чи своєрідне товариство поетів, письменників, митців, у якому студенти вчилися гри на флейті, скрипці, клавесині, бандурі та гусях» [4, с. 28–32].

Вибудованою системою та демократичністю форм навчання вирізнялися «додаткові класи» Харківського колегіуму, у яких готували «перекладачів, вчителів, архітекторів, художників, музикантів, співаків» [5, с. 97]. Із відкриттям у 1773 році при колегіумі класу вокальної та інструментальної музики були створені сприятливі умови для навчання учнів музичної грамоти, акапельного хорового співу та проходження першооснов регентської практики. Завдяки плідній діяльності педагогів-музикантів та належній організації навчально-виховного процесу, з початку створення і до кінця XVIII століття, у вокально-інструментальних класах пройшли курс навчання понад 300 учнів. Діяльністю вищеназваних класів Харківського колегіуму було закладено міцні основи у розвитку національної виконавської школи вокально-хорової та інструментальної музики.

У XVIII столітті активно формується передова вітчизняна музично-педагогічна думка. Її основоположник, видатний педагог-музикант, теоретик і композитор М. Дилецький, у ґрунтовній музично-теоретичній праці «Грамматика музикальна» вперше систематизував основні положення партесного співу, приділив велику увагу теоретичній розробці та обґрунтуванню складових елементів поліфонічного викладу творів. Для кращого розуміння текстового матеріалу підручника, М. Дилецький застосував музичні приклади із творчості композиторів-сучасників М. Мільчевського, М. Замаревича та І. Коленди. Працею «Грамматика музикальна» було закладено основи української музичної фольклористики, вона стала одним із основних підручників з теорії музики та композиції для українських музикантів-професіоналів та аматорів XVIII століття.

Послідовниками та продовжувачами музично-теоретичних напрацювань М. Дилецького, у сфері партесної музики та композиції, були видатні музиканти-теоретики, педагоги і композитори М. Березовський, Г. Головня, С. Бишковський. Зокрема, М. Березовський у двочастинному підручнику «Буквар і Грамматика» виклав основні принципи інтенсифікації процесу навчання музичної освіти, запропонував нову систему навчання співу з нот методом абсолютно-релятивної сольмізації. Велику увагу у праці педагог-музикант приділив питанню становлення й виховання композиторів, зокрема проходження ними основ композиторської техніки письма у сфері хорового багатоголосся.

Великий внесок у розвиток музично-педагогічної думки XVIII століття зробив педагог-музикант та композитор Г. Головня, який музичною педагогікою займався під час роботи та викладацької діяльності у Петербурзькій Придворній імператорській співацькій капелі та Глухівській музичній школі. Результатом праці педагога є

зредагований ним великий «Ірмологій» від 1752 року, у якому у формі стихир, канонів та ірмосів представлені розспіви до основних річних літургійних Служб згідно церковного календаря [6, арк. 284–351]. У своїх працях Г. Головня формулює методи навчання співу та основ музичної грамоти шляхом хорового виконавства через партесний хоровий репертуар.

Продовжувачем музично-педагогічних напрацювань своїх попередників у другій половині XVIII століття був С. Бишковський. У навчально-методичному підручнику «Партесна граматика» він виклав поради регентам, які сприяли швидкому й грамотному читанню ними хорових партитур. Проблему, що поставив у свій час М. Дилецький, успішно розв'язав С. Бишковський, який вперше у вітчизняній музичній педагогіці представив два різних способи систематизації звукорядів. Це нововведення значно спрощувало процес набуття початківцями теоретичних знань та практичних навичок у галузі вокально-хорової музики.

У XVIII столітті вітчизняна музична педагогіка стає самостійним напрямом діяльності у культурно-мистецькому просторі держави. У навчальному процесі Києво-Могилянської академії, Чернігівського, Харківського, Переяславського колегіумів та Глухівської спеціалізованої музичної школи здійснюється процес інтенсифікації викладання музичних предметів, зокрема, основ музичної грамоти та акапельного хорового співу. Відбувається апробація видатних музично-теоретичних праць провідних педагогів-музикантів і композиторів – М. Дилецького, М. Березовського, Г. Головні та С. Бишковського.

Список використаних джерел:

1. Ісаєвич Я. Києво-Могилянський колегіум / Я. Ісаєвич // Історія української культури. – Т. 2. – К. : Наук. думка, 2001. – С. 568.
2. Серебренников В. Киевская академия с половины XVIII века до преобразования её в 1819 году. – К., 1897. – С. 58.
3. Баранівська Л. І. Гетьмансько-старшинське середовище і культурно-музичне життя в Україні другої половини XVII – XVIII ст.: дис.... канд. мистецтвознавства / Баранівська Л. І. – К., 2001. – 247 с.
4. Травкіна О. Про викладання предметів у Чернігівському колегіумі // Сіверянський літопис. – 2000. – № 1. – С. 16–32.
5. Посохова Л. Ю. Харківський колегіум (XVIII – перша половина XIX ст.). – Харків : Бізнес Інформ, 1999. – 168 с.
6. ІР НБУВ, ф. 301, од. зб. 351 П, арк. 284–351.